

BEVEZETŐ

A *Közlelkép* idei tárgyául a nemzetközi migrációt választottuk. A döntést az elmúlt évek eseménysorai indokolják: míg néhány évvel ezelőtt a korábban meglehetősen alacsony szintről ütemesen emelkedni kezdő kivándorlási folyamatok, addig 2015 óta az Európába érkező menekülthullám irányította a figyelmet a nemzetközi vándorlásra és benne Magyarország szerepére. A nemzetközi vándorlás az érintett országok munkapiaci folyamataiba mélyen beágyazódik, hat a foglalkoztatás szintjére, szerkezetére és a relatív bérszintekre. Az elvándorlás elemzése során a migrációs döntés munkapiaci motivációt, valamint a rövid és hosszú távú következményeket kell számba vennünk. A bevándorlás pedig a fogadó ország szemszögéből veti fel azt a kérdést, hogy egy (esetleges) nagyobb volumenű bevándorlási hullám milyen hatással járhat a már ott élők foglalkoztatására, illetve a bérszintekre.

Az itt bemutatott tanulmányok – Magyarországot a nemzetközi migrációs térben elhelyezve – ezeket a problémákat többnyire Magyarország nézőpontjából elemzik, illetve olyan nemzetközi kitekintést nyújtanak, amelyek számunkra (is) fontos kérdéseket segítenek megválaszolni. A témakört széles körben áttekintő bevezető tanulmányt követő második fejezetben a szerzők a magyarországi kivándorlás különböző jellemzőit elemzik. A harmadik, bevándorlással foglalkozó fejezet ugyan szintén a hazai folyamatok megértéséhez kíván támpontokat nyújtani, ám itt többségben vannak a kitekintő jellegű tanulmányok. Ez nem véletlen, hiszen a bevándorlás alacsony szintje miatt Magyarországon jelenleg igen kevés tapasztalat áll rendelkezésre a bevándorlás hatásaira vonatkozóan.

Hárs Ágnes bevezető tanulmánya egyszerre nyújt áttekintést a ki-, vissza- és bevándorlási folyamatokról oly módon, hogy a magyar helyzetet regionális összefüggéseiben, a többi új EU-tagállammal összehasonlítva vizsgálja. A statisztikai adatokon nyugvó elemzés legfőbb megállapítása, hogy Magyarország bár késve kapcsolódott be az Európát jellemző kelet–nyugat irányú migrációs áramlásokba, jelentős növekedés mellett mára a régióban közepesnek mondható éves elvándorlási szintet ért el, amelyet ugyanakkor korántsem ellensúlyoz bevándorlás.

Magyarországon egyelőre hiányoznak a szakirodalomból azok a standard munkapiaci elemzések, amelyek a kivándorlásnak a munkapiacra gyakorolt hatásait közvetlen módon elemeznék. Ennek oka egyrészt a megfelelő adatok hiánya, másrészt pedig a folyamatok viszonylagos újdonsága. A *Közlelkép* kivándorlással foglalkozó fejezete ezért a munkapiaci következményeket közvetett módon bemutató, változatos megközelítéseket és adatforrásokat alkalmazó tanulmányokat tartalmaz. A (várható) munkapiaci hatásokra kö-

vetkeztethetünk a kivándorlás mértékéből, dinamikájából és a kivándorlók társadalmi összetételéből. Ezeket a tényezőket a kötet több tanulmánya is vizsgálja. *Sik Endre* és *Szeitl Blanka* a kivándorlási szándékok, az úgynevezett migrációs potenciál alakulását mutatják be. A migrációs potenciál ugyan nem mutat közvetlen összefüggést a megvalósuló migrációval, de segít megismerni a várható mozgások mértékét és a kivándorlók várható összetételét. *Blaskó Zsuzsa* és *Gödri Irén*, valamint *Hárs Ágnes* és *Simon Dávid* írásai már a megvalósult migrációról szólnak. Míg az előbbi a Magyarországról elvándorolt népesség széles körének társadalmi és demográfiai összetételét mutatja be többféle adatforrásra támaszkodva, addig *Hárs Ágnes* és *Simon Dávid* tanulmánya a munkaerő-felvételek alapján részletesen elemzi egy szűkebb, de fontos migráns csoport, a külföldön munkát vállalók számának és összetételének alakulását. A külföldön munkát vállalók egy speciális – és elsősorban a társadalmi következményeket tekintve fontos – csoportját alkotják azok, akik családot és benne kiskorú gyermeket hátrahagyva vállalnak külföldön munkát. A vándorlás ilyen formájában érintett családokat számszerűsíti *Blaskó Zsuzsa* és *Szabó Laura* keretes írása.

Az elvándorlás várható munkapiaci hatásainak megértését tovább mélyítik azok a tanulmányok, amelyek a kivándorlók heterogén csoportja helyett egy-egy konkrét szakmai részpiacra koncentrálnak. A kötetben szereplő két orvosmigrációs tanulmány (*Hárs Ágnes* és *Simon Dávid*, valamint *Varga Júlia* elemzése) részletes és pontos képet ad arról, hogy hogyan és milyen tényezők hatására alakult az orvosok elvándorlása az elmúlt mintegy másfél évtizedben Magyarországon. Az Egyesült Királyságba vándorolt magyarokra „közelít rá” *Moreh Christian* keretes írása, bemutatva a Magyarországról az Egyesült Királyságba irányuló mozgások főbb trendjeit és az ott élő magyar bevándorlók munkapiaci jellemzőit.

A veszteségek mellett a kivándorlásnak kedvező hatásai is lehetnek a kibocsátó országra számára. Ilyenek a kivándorlók által hazaküldött, sokszor nemzetgazdasági szinten is jelentős mértékű jövedelmek, valamint a vizsztatérő migránsok által külföldön felhalmozott, majd otthon befektetett emberi tőke is. *Kajdi László* elemzése a Magyarországról kivándorlók által hazaküldött pénz volumenének alakulását mutatja be, kitérve ezek mérésének nehézségeire is. *Horváth Ágnes* összefoglaló áttekintést nyújt a Magyarországra történő visszavándorlásról, és bemutatja a régió egyéb országaiban készült visszavándorlásról szóló vizsgálatok fő következtetéseit. Ugyanezt a témát érinti *Kálmán Judit* keretes írása, amely a visszavándorlást támogató közpolitikai programok nemzetközi tapasztalatait tekinti át. Ezek az írások egyúttal árnyalják a *ki-* és *bevándorlás* egyszerűsítő dichotómiáját, hiszen – ahogyan az *Hárs Ágnes* bevezető tanulmányából, valamint *Moreh Christian* írásából is világossá válik – megtévesztő lenne a kivándorlásról mint egyirányú folyamatról beszélni. Napjaink európai migrációs áramlá-

saira különösen jellemző a *fluiditás*, az oda-, vissza- vagy éppen továbbvándorlások egymásutánja.

A harmadik fejezet a bevándorlással foglalkozik, illetve a befogadó országokat érintő munkapiaci hatásokat veszi számba. *Gödri Irén* népszámlálási adatokon mutatja meg, hogy milyen tényezők alakítják a magyarországi bevándorlók foglalkoztatási esélyeit, illetve hogy a munkapiaci esélyek hogyan különböznek a bevándorlók különböző csoportjai között. Elemzéséből kiderül, hogy a bevándorlók munkapiaci mutatói Magyarországon nemcsak hogy nem maradnak el a hazai népességétől, hanem a csoport összetételének (főként magasabb iskolázottságának) köszönhetően még felül is múlják azokat. Az eredményeket *Károlyi Róbert* keretes írása árnyalja, amely szerint a bevándorlóknak a magyarországi születésűekhez képest tapasztalt eltérő foglalkoztatottságát összetételük eltérései mellett egyes jellemzőik sajátos munkapiaci hatásai is magyarázzák. *Köllő János* keretes írásából kiderül, hogy – bár bevándorlóknak a hazai népességhez képest a 15–64 éves korcsoportban Magyarországon tapasztalt munkapiaci előnye inkább kivételnek számít Európában – egy szélesebb korosztályt tekintve a bevándorlók számának növekedése a gazdasági válság előtt több európai országban is döntő mértékben járult hozzá a foglalkoztatás jelentős emelkedéséhez.

Bördös Katalin, *Csillag Márton* és *Orosz Anna* szakirodalmi áttekintése a bevándorlóknak a fogadó ország munkavállalóinak foglalkoztatottságára és bérszintjére gyakorolt hatását elemző vizsgálatok következtetéseit foglalja össze. Ezek tanúsága szerint a bevándorlás rövid távú munkapiaci hatása elhanyagolható, hosszabb távon pedig inkább pozitív következmények mutathatók ki. *Horn Dániel* és *Kónya István* nemzetközi adatokon végzett elemzése a kulturális és a gazdasági asszimiláció közötti kapcsolatot vizsgálja. Elemzésük 16 országra vonatkozóan megerősíti a *Gödri Irén* tanulmányában is előrevetített következtetést: a nyelvi asszimiláció fontos előjelzője a bevándorlók munkapiaci sikerességének. A Közelkép utolsó írásában *Tóth Judit* ismerteti és érthetővé teszi a migrációs diskurzusban megjelenő legfontosabb jogi kategóriákat.

A Közelkép összeállításakor arra törekedtünk, hogy a migráció állandó mozgásban lévő folyamatait a kötet megjelenéséhez minél közelebbi időpontra megmutathassuk. Több esetben ez valóban azt jelentette, hogy a szerzők a 2016 elején éppen hogy elérhetővé váló, legfrissebb adatokat elemzik. Más esetekben azonban a 2011-es népszámlálásig kellett visszanyúlni ahhoz, hogy egyes kérdésekre választ kaphassunk. Ez természetesen felveti az időszerűség kérdését, ám úgy ítéltük meg, hogy az így vizsgált kérdések fontossága miatt nem tekinthetünk el ezeknek az elemzéseknek a közlésétől.

A kötetben szereplő írások nem reflektálnak közvetlen módon az Európát sújtó menekültválságra. Ennek magyarázata kettős. Egyrészt munkapiaci szempontból nincsen jelentősége annak, hogy az országban munkát vállalni kívánó bevándorló menekültként vagy (gazdasági) migránsként érkezett-e az

országba. A várható munkapiaci következmények mindkét esetben hasonlóan alakulnak, illetve azokat ugyanazok a tényezők határozzák meg – ennek megfelelően tehát a bevándorlók integrációjának feltételeit boncolgató *Közelkép*-tanulmányok megállapításai a menekültek munkapiaci integrációjára is érvényesek. Másrészt pedig, ahogyan azt korábban már jeleztük, válogatásunk a munkapiaci szempontból releváns, Magyarországot érintő áramlásokkal foglalkozik. Az Európába jelenleg érkező menekültek tömegei pedig vagy eleve elkerülik Magyarországot, vagy pedig, ha be is érkeznek az országba, többségük nem itt kíván letelepedni és munkát vállalni.